

Stručna ekskurzija DGITM-a u Jordan

Društvo građevinskih inženjera i tehničara Međimirja odabralo je Jordan, zanimljivu bliskoistočnu zemlju, za ovogodišnju stručnu ekskurziju u kojoj su boravili od 12. do 16. studenoga 2019.

Službeni naziv Jordana jest Hašemitska Kraljevina Jordan. Naziv je dobila po Hašemitima, doseljenicima iz Palestine, koji su danas pripadnici vladajuće jordanske dinastije. Jordan je azijska bliskoistočna država koja graniči s Izraelom, Sirijom, Irakom i Saudijskom Arabijom. Na krajnjemu jugozapadu kratkom obalom od 26 km izlazi na Crveno more. Jordan je država u kojoj na površini od 92.300 km² živi oko 6.500.000 stanovnika. Službeni je jezik arapski, a koriste se još i engleski

i francuski jezik. Islam je danas najzastupljenija religija i prakticira ga 92 posto stanovništva. Kršćanstvo ispovijeda šest posto stanovništva, a ostalim konfesijama pripada dva posto stanovništva. Službena je valuta jordanski dinar. Na istočnome i južnome dijelu zemlje proteže se prostrana pustinja (dio Sirijske pustinje) te je Jordan pretežno pustinjska zemlja s mnoštvom povijesnih spomenika. Na zapadu nalazi se Jordanska rasjedna dolina, kroz koju protječe rijeka Jordan

koja se ulijeva u Mrtvo more. Jordansku dolinu od pustinje na istoku odvajaju planinska područja.

Osim što se stanovništvo bavi tradicionalnim turizmom, Jordan se u novije vrijeme sve više okreće prema zdravstvenome turizmu.

Prvo odredište koje su izletnici obišli bila je pustinja Wadi Rum. Njezino ime znači "Dolina vode". Boja pustinje je crvena, zagasito ružičasta, kažu "nalik na Mjesecev pejzaž". Do baze za džipove stigli su vrlo kasno, pred sam zalazak Sunca. Četrdesetak izletnika ukrcao se u sedam džipova i uživalo u prostranstvu jedne od najljepših kamenih pustinja, koju krasi stijene i brojni ukrasi koje je

Sudionici ekskurzije u pustinji Wadi Rum

DRUŠTVENE VIJESTI

Kamp u pustinji Wadi Rum

priroda kreirala tijekom stoljeća. Tijekom vožnje pustinjom ispred izletnika našla se najpoznatija stijena, veličanstvenih Sedam stupova mudrosti. Naziv je dobila po istoimenome autobiografskom djelu "Sedam stupova mudrosti" Thomasa Edwarda Lawrencea, poznatijega kao Lawrence od Arabije. On je bio britanski diplomat, potpukovnik, arheolog i pisac, pustolov koji je nakon Prvoga svjetskog rata postao poznat kao posrednik između Arapa i Turaka u Arapskoj pobuni. Vozeći se izletnici su zamišljali nekadašnji život beduina u tome prostranstvu. Klima je ondje izrazito pustinjska, danju je vrlo toplo, ali čim Sunce zađe, temperature naglo padaju i postaje hladno, u što su se članovi DGI TM-a i sami uvjerali. Vjetar puše cijelo vrijeme, brusi okolne stijene i raznosi pijesak po pustinji. Prvo noćenje u Jordanu bilo je u kampu, u šatorima.

Jordan je jedna od vodom najsiromašnijih zemalja svijeta. Glavni izvor vode nalazi se ispod pustinje Wadi Rum, no to je daleko od potreba stanovništva. Vodu država strogo kontrolira pa je Jordanci smiju koristiti samo dva puta na tjedan. Ako prekorače dopuštene količine, tu vodu plaćaju po višoj cijeni.

Kako bi se riješio problem nestašice vode, predstavnici Izraela, Jordana i

palestinske samouprave potpisali su u Washingtonu Sporazum o preradi i raspodjeli vode i razmatranju načina usporavanja isušivanja Mrtvog mora. U Arapskome zaljevu na sjeveru Crvenoga mora izgradit će se sustav za prijenos vode i postrojenje za desalinizaciju kojim bi se preradilo ukupno oko 200 milijuna kubičnih metara vode na godinu. Dio vode bit će preusmjeren u Mrtvo more, koje je zatvoreno, ima visoku koncentraciju soli i prijati mu isušivanje. Razina Mrtvog mora snižava se gotovo

metar na godinu. Desaliniziranom vodom koristit će se Izrael i Jordan te na taj način riješiti problem pitke vode, no postavlja se pitanje kako održati opstanak koralja u Crvenome moru.

Planina Nebo

Drugoga dana izletnici su krenuli prema sjeveru Jordana autocestom koja vodi do Damaska u Siriji. Obišli su gradove Al Karak, Madabu i planinu Nebo. Al Karak nalazi se na 930 m nadmorske visine, u guverneratu Karaku. Nalazi se 124 km južnije od Amana, a izgrađen je 1142. na ostacima utvrda. To je utvrđeni grad nad kojim se nalazi djelomično obnovljena križarska utvrda. Izletnici su razgledali utvrdu i podzemne hodnike. U zidove utvrde utkani su detalji križarske i muslimanske kulture.

Putujući prema sjeveru, izletnici iz DGI TM-a stigli su do velike brane sagrađene radi sakupljanja vode za navodnjavanje poljoprivrednih površina koje se duž ceste pružaju poput zelenih otoka. Na njima se uglavnom uzgajaju pšenica i rajčica. Tu branu gradili su građevinari iz

Al Karak - križarska utvrda

DRUŠTVENE VIJESTI

Na planini Nebo ispred spomenika Mojsiju

bivše Jugoslavije. Nakon toga stigli su u planinu Nebo, mjesto s kojeg je Mojsije pri put vidio Obećanu Zemlju, gdje je na kraju i sahranjen. Visoka je 817 metara. Udaljena je samo desetak kilometara od Madabe. U 4. stoljeću na tome je mjestu sagrađena mala bizantska crkva, a danas se ondje nalazi prostrana crkva koju posjećuje mnoštvo vjernika iz cijeloga svijeta jer je planina Nebo najvažnije kršćansko mjesto u Jordanu. Za lijepa vremena s planine se pruža pogled na Mrtvo more i Jordansku dolinu. Planina Nebo ima veliku važnost za pripadnike kršćanske i židovske religije. Prema Starome zavjetu, Bog je Mojsiju rekao da se popne na tu planinu kako bi vidio Obećanu Zemlju – Palestinu prije nego što ode u Carstvo Božje. Na mjestu gdje je izdahnuo nalazi se Mojsijev štap. Nedaleko od planine Nebo nalazi se izvorište, mjesto na kojemu je, prema predanju, potekla voda

kada je Mojsije svojim štapom udario u zemlju. Zanimljivo je to da iz toga izvora i dalje obilato teče voda. Godine 2000. papa Ivan Pavao II. posjetio je planinu Nebo na putu u Svetu Zemlju i kao simbol mira zasadio drvo masline kraj bizantske crkve.

Tridesetak kilometara južno od Ammana nalazi se Madaba, grad koji nazivaju glavnim gradom mozaika. Poznata je po najstarijoj poznatoj karti Svete Zemlje, odnosno bizantskoga Jeruzalema, iz 6. stoljeća. Karta se sastoji se od gotovo dva milijuna dijelova i postavljena je kao dio podnoga mozaika u Grčkoj bazilici. Osim samoga Jeruzalema na karti je prikazano cijelo područje današnjega Izraela i Jordana te je vidljiva i ondašnja veličina Mrtvog mora, koje nije bilo razdvojeno u dva bazena.

U večernjim satima drugoga dana izletnici su stigli u Amman. Kratko su se

susreli s dr. Mumenom Abuarkubom, profesorom na fakultetu u Ammanu. On je studirao arhitekturu u Skopju, gdje je neko vrijeme i radio. Doktorirao je na Građevinskom fakultetu u Zagrebu, gdje je upoznao prof. Lakušića, koji je ugovorio susret s njim. Profesor je izrazio želju da se studenti Bliskoga istoka koji su studirali u Jugoslaviji povežu s DGITM-om. Rekao je to da su u Jordanu hrvatski građevinari jako cijenjeni i da je Jordan skupa zemlja za život pa se sprema vratiti u Makedoniju.

Amman i Mrtvo more

Amman je glavni i najveći grad u Jordanu s oko 4.000.000 stanovnika. Jedan je od najstarijih nastanjenih gradova u svijetu. To je grad kontrasta – jedinstvene mješavine modernoga i tradicionalnoga, idealno smješten između pustinje i plodne doline.

DRUŠTVENE VIJESTI

Herkulesov hram u Citadeli Ammana

Amman je moderan grad s brojnim antičkim ostacima. Istočni Amman uglavnom je ispunjen povijesnim znamenitostima, dok je zapadni Amann moderniji, elegantniji te je gospodarsko središte grada. Nastao je na sedam brda, no danas ih ima puno više. Najveće znamenitosti Ammana su citadela, amfiteatar i džamija kralja Abdulaha. Citadela se nalazi na vrhu brjega Jabal al-Qala', na 850 metara nadmorske visine. S nje se pruža prekrasan panoramski pogled na cijeli grad, što je vrlo živopisno jer sve fasade na zgradama imaju slične tonove pješčane boje. Tijekom povijesti citadela su okupirale mnoge civilizacije, a najviše traga ostavili su Rimljani, Bizantinci i Omejidi. Zato među najpoznatije znamenitosti citadele spadaju stupovi rimskoga Herkulova hrama i kompleks palače Omejida.

Odmah kraj ulaza u citadelu nalaze se ostaci Herkulova hrama s prepoznatljivim stupovima koji su vidljivi iz većega dijela grada. Palača Omejida iz 8. stoljeća poznata je po svojoj velikoj kupoli.

U podnožju citadele, unutar samoga brda, nalazi se kameni amfiteatar iz 2.

stoljeća. Izgrađen je u doba kada se grad zvao Philadelphia, a gradio ga je Marko Aurelije. Sa svake točke amfiteatra jednako se dobro čuje i vidi, a primao je oko 6000 gledatelja. Danas se u njemu povremeno održavaju zabavna događanja. U središtu Ammana nalazi se džamija kralja Abdulaha I. ili Plava džamija, koja naziv duguje prekrasnome plavome mozaiku na kupoli. Izgrađena je osamdesetih godina 20. stoljeća u čast kralja Abdulaha I. U blizini mnogo je velikih crkava i džamija.

Popodne trećega dana putovanja bilo je rezervirano za obilazak Mrtvog mora, koje se nalazi na 420 m nadmorske visine između Izraela i Jordana. To je slano jezero koje napajaju rijeka Jordan i obližnji vodotoci, koji donose velike količine soli. U njega voda utječe, ali ne istječe iz njega. Voda isparava, a svi minerali i soli ostaju i čine vodu ljekovitom. Slanost mora je oko 30 posto pa se prilikom kupanja treba pridržavati uputa. Nakon kupanja neki od izletnika namazali su se ljekovitim blatom, čime su željeli isprobati i njegovo djelovanje na tijelu.

Obilazak Petre

Četvrti dan putovanja izletnici su ostavili za Petru, najveću znamenitost u Jordanu. Obilazak Petre jedan je od najčešćih razloga putovanja u tu zemlju. Godine 1985. Petra je upisana na UNESCO-ov popis svjetske baštine u Aziji i Oceaniji kao "jedno od najvrjednijih kulturnih dobara baštine čovječanstva", a 2007. uvrštena je u sedam svjetskih čuda novijega doba zbog veličanstvenih čovjekovih dostignuća u arhitekturi i građevinarstvu. Petra na arapskome znači "stijena" jer je cijeli grad isklesan u stijeni. Poznata je upravo po svojim helenističkim građevinama uklesanima u stijene, ali i po vodovodnome sustavu. Zbog dobroga geografskog položaja, skrivenog među strmim stjenovitim zidovima okolnih bregova planine Shara, i sigurne opskrbe vodom Petru su Nabatejci osnovali upravo ondje. Nabatejci su biblijsko pleme koje potječe od Jišmaela, sina Abrahama i Hagare. Bili su poljoprivrednici, dobri trgovci i vješti graditelji. Kao nomadi spominju se od 6. st. pr. Krista, a tristo godina nakon toga odustali su od seoba i skrasili se u jednome mjestu. Nabatejsko Kraljevstvo, čiji je glavni grad bila Petra, prostiralo se na prostoru današnje Sirije, Jordana i dijela Saudijske Arabije. Petra se nalazi na pola puta od zaljeva Aqaba prema Mrtvome moru, na visini od 800 pa do 1350 m iznad razine mora, u širokoj kotlini u brdskome području. Zahvaljujući strateški povoljnome položaju, na raskrižju više karavanskih putova koji su povezivali Egipat sa Sirijom i Južnu Arabiju sa Sredozemljem, grad je u razdoblju od 5. st. pr. Kr. do 3. st. bio vrlo važno trgovačko središte.

Petra je osobito kontrolirala raskrižje na Putu tamjana, jednom od najstarijih trgovačkih puteva na svijetu, koji je vodio od Južne Arabije preko Petre do Sredozemlja. Carine i posredovanje u trgovini do-

DRUŠTVENE VIJESTI

nosili su Nabatejcima vrlo velike prihode. Zbog položaja među visokim stijenama Petru nitko nije uspio osvojiti. Jedino je to uspjelo Rimljanima, koji su se poslužili mudrošću, otkrili njihov sustav opskrbe vodom i izvana presjekli dotok vode. Nakon kratkoga vremena stanovnici Petre bili su prisiljeni predati se. Time je to područje postalo jednom od provincija Rimskoga Carstva i postupno je gubilo na značenju. Od križarskih ratova do 1812. nije se znalo za Petru. Znalo se da postoji neki napušteni grad uklesan u stijeni, ali se nije znalo gdje. Zaborav i san u koji je Petra pala učinili su joj uslugu. Prespavala je ratove, različite utjecaje i promjenu stilova te ostala posebna u svojoj arhaičnoj ljepoti. Ponovno ju je za Europljane otkrio Švicarac Burckhardt, putujući po Arabiji. Više od stotinu godina poslije Thomas Edward Lawrence napisao je u svojem djelu "Sedam stupova mudrosti": "Petra je najdivnije mjesto na svijetu". Mislio je da bi svaki opis mjesta izbljedio pred vlastitim doživljajem susreta s Petrom. Fasciniranost samom mogućnošću gradnje grada u stijeni doveli mnogobrojne turiste iz cijeloga svijeta. Put do Petre vodi kroz dolinu Wadi Musa. Od rampe do ulaza u Petru je oko 800 m. Taj dio može se prijeći pješice, na konju, na magarcu ili kočijom.

Petri se prilazi uskim klancem Siqm dugim 1207 metara, na mjestima širokim samo dva metra, a visokim 200 m. U klancu je akvadukt koji je vodu do grada dovodio s obližnjega potoka.

Prizori se sa svakim korakom mijenjaju, turisti zastaju i dive se raznolikosti boja na stijenama. Sam kanjon nastao je kao posljedica stoljetnih poplava, jer su nekada u zimskim mjesecima ondje padale obilne kiše i zemlja nije mogla upiti svu vodu. Iako su vodene bujice bile žestoke i dugotrajne, Nabatejci su vrlo inovativno zauzdali prirodnu silu i kroz kanjon izgradili tunel koji je odvodio vodu u podzemne cisterne koje

Ed-Deir-samostan u Petri

su omogućavale zalihe u sušnim mjesecima za stanovnike i za karavane.

Na izlazu iz prilaznoga klanca postupno se naziru dijelovi najimpozantnijeg prizora u Petri – fasade Al Khazneha (Riznice). Kad se Riznica pojavi u cijelosti, svaki posjetitelj ostaje bez daha od silne ljepote prizora koji se ne zaboravlja. Beduini su ju nazivali "Faraonska riznica", a u stvari radi se o jednoj od mnogih grobnica uklesanih u stijenu. Na vrhu te građevine nalazi se ćup za koji su vojnici-osvajачi mislili da sadržava zlato te su ga pokušavali srušiti. Širinom oko 30 m, visinom od 40 m i s fasadom od ružičasta mramora Al Khazneh oponaša grčki hram u korintskome stilu.

Na putu od ulaza u kotlinu prema središtu Petre, s lijeve strane nalazi se dosta dobro očuvan amfiteatar iz 1. stoljeća. Kao i druge građevine, i on je isklesan iz stijene. Ima 33 reda sjedala i primao je od četiri do pet tisuća posjetitelja. To rimsko kazalište koristilo se isključivo za umjetničke predstave.

Sjeverno od amfiteatra izdiže se tzv. kraljevski zid na kojemu se nalaze kraljevske grobnice. Na oko pola visine stijene is-

klesano je više monumentalnih grobnica koje se nalaze jedna do druge. Razaznaju se nabatejski, grčki i rimski utjecaji.

Na izlazu s područja nekadašnjega grada nalazi se možda najljepši spomenik te izgubljene kulture, Ed-Deir, grobnica u stijeni – samostan. U srednjemu vijeku ondje su živjeli redovnici. Nije skriven, leži visoko na brijegu i impresivan je ne samo zbog svoje veličine. Samo urna na vrhu ukrasnoga okruglog hrama nad ulazom visoka je devet metara. Zbog njegova jednostavnog, ali monumentalnoga stila Ed-Deir se smatra jednim od vrhunaca nabatejske kulture.

U Petri je sačuvano oko 800 građevina i žrtvenika. Obilježeni su nabatejskim, grčko-helenističkim i rimskim utjecajima. Vrlo često se na samo jednome spomeniku mogu očitati stilski elementi svih triju kultura.

Petra fascinira svojim bojama. Nazivali su je i Crvenim gradom zbog boje stijena u koje je bila uklesana, no zbog brojnosti minerala vidljive su i druge boje: žuta, smeđa, ružičasta, purpurna. Prema dogovoru između Beduina i Kraljevine Jordan, samo domaći Beduini imaju pravo raditi u Petri. Ekskurzija je završena u Aqabi koja je od 13. stoljeća važna luka na Crvenome moru, odakle su brodovi plovili dalje prema Dalekome istoku. Danas je jedno od najljepših ljetovališta s mirnom, toplom i kristalno čistom vodom. Izdvađa se bogatstvom koraljnih grebena i živopisnim biljnim i životinjskim svijetom, zbog čega je ronjenje omiljeni sport.

Obiteljske veze u Jordanu vrlo su jake. Domovi za starije ljude ne postoje jer zakon obavezuje djecu na to da se brinu o svojim roditeljima. Izletnike su iznenadile brojne nedovršene kuće. Iz ravnih krovova viri armatura jer postoji mogućnost nastavka gradnje. Jordanci su izrazito ljubazni, susretljivi domaćini, spremni u svakome trenutku pomoći turistima.

Đurđa Plavljanić